

Наукові інтереси: українська поезія другої половини ХХ століття.

Ірина Яроцька
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Поляруш Н. С.

ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНІ ВИМІРИ СПОГАДОВОЇ ПРОЗИ ЯРА СЛАВУТИЧА

Історичні обставини трагічної для України епохи, доби масштабних соціальних експериментів, кривавих диктатур знайшли відображення в художньо-документальній прозі українських письменників, які працювали на еміграції. Вони переповідали про трагічний досвід, набутий в силу політичних обставин, з причини якої змушено покинули рідну землю, подали образ не лише персонажів, а й рідної України.

У спогадових творах Лесі Богуславець, Анатолія Гака, Віри Вовк, Івана Кошелівця та ін. наголошено на переосмисленні буття людини у світі абсурду, невпинної боротьби за виживання, боротьби добра зі злом, правди з кривдою. Імена діаспорних письменників стали відомі читачам після проголошення незалежності України. До того часу їх творчість перебувала поза національним літературним процесом, не осмислювалась літературною критикою. Значна частина творів, особливо мемуарних ще й досі чекає на дослідників.

Актуальність обраної теми зумовлена назрілою потребою більш детального вивчення української діаспорної спогадової літератури для виявлення через текст основних світоглядних засад письменників, аналітичного осмислення ними життєвих реалій.

Серед дослідників української діаспорної мемуарної прози – Ю. Григорчук, І. Жодані, О. Фірман, Ю. Ковалів, М. Васків, В. Мацько, О. Онищенко, Т. Швець та ін.

Мета статті – з'ясувати ідейно-тематичну

спрямованість спогадів Яра Славутича, які суттєво увиразнюють життя та побут українців у чужому просторі.

Яр Славутич (до 1941 року – Григорій Михайлович Жученко) народився у 1918 році в селі Благодатному на Херсонщині в заможній селянській родині. З дитинства відчув на собі тиск сталінської репресивної системи: сім'я була розкуркулена, батька заслано на північ, йому разом з матір'ю та сестрами вдалося утекти з потяга, зазнати поневірян як сім'ї «ворога народу». Навчаючись у Запорізькому педагогічному інституті, Григорій зазнав переслідувань за читання «заборонених» книжок: довелося побувати у катівнях НКВС. По Другій світовій війні опинився за океаном. Там згодом закінчив Пенсильванський університет з дипломом доктора. Згодом став відомим ученим-україністом, літературознавцем, літературним критиком. Яр Славутич разом з іншими представниками української діаспори проводив значну роботу по налагодженню зв'язків з Україною, всіляко сприяв її духовному відродженню, входженню незалежної України до культурологічної еліти світу. Яр Славутич – талановитий поет, автор дев'яти збірок поезії. Його книжка «Розстріляна муза» (Детройт, США 1955) започаткувала ряд викривально-звинувачувальних робіт на адресу більшовицько-імперського тоталітаризму, чиненої ним розправи над українською літературою [1, с. 250]. Яр Славутич склав тоді список близько 200 поетів, прозаїків, літературознавців, розстріляних у в'язницях чи замучених на каторжній праці у масових таборах смерті. Не менш вагомим є його внесок у розвиток української діаспорної мемуарної прози.

Мемуари, як відомо, є літературним жанром у формі спогадів, а тому під час творчого процесу значна роль відводиться пам'яті як продукту суспільної свідомості. Мемуаристи не обходять увагою вічні теми: любов, війна і мир, морально-етичні проблеми як універсалії буття людини. Дослідниця мемуарної діаспорної прози

Т. Черкашина наголошує, що «значна частина еміграційних творів середини минулого століття мала ностальгійний характер. Основними мотивами стали мотиви дому та дороги. Використовувалася широка палітра засобів образності. З 1970-х років еміграційні спогади стають більш аналітичними, містять компаративні елементи, у пам'яті мемуаристів відтворюються найменші деталі минулого життя в тісному взаємозв'язку з соціально-історичним контекстом» [2, с. 29].

Ідейно-тематична спрямованість спогадів Яра Славутича увиразнює життя і побут українців у чужому просторі. Відомо, що побувавши у Південній Америці, Яр Славутич у вересні 1972 р. написав спогади нарисового характеру «Козак і Амазонка» [3, с. 3], в яких автор розповідає про весілля в Буенос-Айресі. Відбувся шлюб між Маркіяном Когутом, власником туристичного бюро «Блюр» в Торонто, і дочкою наддніпрянців Танею Ямнюк, яку назвав «амазонкою», і не тому, що живе в Аргентині, в місті Буенос-Айрес, а тому, що зуміла завоювати серце сорокарічного холостяка. Автор вдається до позначення точної дати: 15 серпня 1972 р. він вилетів у Південну Америку, але спершу відвідав Бразилію, м. Ріо-де-Жанейро, де гостював у поетеси В. Вовк (Селянської). Письменник приємно згадує гостини, захоплено розповідає про творчі досягнення письменниці: *«Привіти з Канади, розмови про двотомну антологію української літератури в португальському перекладі, що лежить на столі в коректурних гранках... а тим часом уже й лоскоче ніздрі! Запах свіжого борщу. Які смачні наддніпрянські борщі (не дармувала в Києві!) готує ця привітна, ласкава поетка, дарма що з таким хижим псевдонімом Вовк, ця перекладачка української прози й поезії на португальську мову, ця професорка порівняльної літератури. Майже такі ж добрі, як із рук моєї дружини. Невисокого зросту, ця людина провадить велику місійну працю, гадаю, найбільшу українську працю на всю Південну Америку. Бразилійський*

читач має вже п'ять книжок пера цієї невтомної популяризаторки нашого письменства» [3, с. 4].

Яр Славутич відвідав міську книгозбірню, оглянув й українські видання, а також побував на виставці українських часописів, що її влаштував Микола Гец (чоловік О. Мак), де зібрано «перші українські видання у Бразилії, серед них – «Зоря», «Прапор», «Праця», «Український хлібороб», «Місіонар». Зі зворушенням оглянув я примірник рукописного часопису «Україна» – з тих часів, коли наші поселенці не мали поліграфічних засобів» [3, с. 6]. А далі – шлях на Аргентину, де гідом для нього був студент Микола Лівша, який одразу ж «взявся за пристосування мого початкового підручника української мови до навчання аргентинців. Незалежної вдачі, стоїть він серед амазонок – наче скеля серед загрозливих прибоїв чи пак прихлюпів (як у нашого патріярха Л. Ромена) – і не піддається ніяким чарам, ніякій підступній силі ласкавих обіймів, зате дуже радо показує туристам-українцям столицю Аргентини, яку він знає не гірше від найскладніших математичних аксіом і теорем. Отож, п. Микольця став моїм досвідченим провідником. Перш за все, ми відвідали пам'ятник Тарасові Шевченкові, визначний твір українського мистецтва, що його вплив у високому надхненні славний канадець Молодожанин, який, до речі, створив бюст М. Лисенка для Ювілейної аудиторії в Едмонтоні. Велично стоїть наш Тарас у розлогому парку побізу Вашингтона, якого він так і не діждався за свого земного життя, але з яким зустрівся в Аргентині. Стоїть не менш велично, ніж у місті Вашингтоні інший твір Молодожанина чи у Вінніпезі Дараганів шедевр, чи в Палермо поблизу Торонта «колективний» Тарас. Може й краще для нас, українців, що аргентинський Шевченко значно ліпший за пам'ятник першому президентові Сполучених Держав (не стейтів!) Америки, що випрямився поряд – неоригінальний, майже банальний» [3, с. 8–9]. Яр Славутич вдало наголошує тут на патріотичному почутті:

українська культура значно досконаліша від чужинецької. Тут спрацював синдром дихотомії «своє – чуже» у просторі суб'єкт-об'єктних співставлень. Про перебування в Аргентині письменника і про його літературний вечір часопис «Наш клич» 21 вересня 1972 р. подав інформацію, в якій Яр Славутич добачив неточність, отож: *«Треба лише виправити фактичну помилку: захистив я дисертацію-про творчість М. Ореста, а не Г. Сковороди»* [3, с. 10].

Відомо, що після українського весілля в Буенос-Айресі Яр Славутич відбув до Мексики. Про це він скаже: *«У Мексиці потрапив на концерт Ленінградського мюзик-холу, в колективі якого працював виходець з України: співак Валентин Баглаєнко, якого чарівний голос полонив мене ще раніше піснею «Летять, ніби чайки», говорив зі мною поправною українською мовою... Та й один із виконавців ансамблю сказав мені приблизно таке: «Я вже сім років у Ленінграді – на Україну повертатись ніззя». Останнє слово прозвучало в його устах не то з жалем, не то з навмисним сарказмом, як мені здалося, не випадково в різновиді мовного суржикю. Подумавши, він додав: «А рідну мову ми зберігаємо, здається, краще, ніж ви в Канаді, де я також бував». Я був гордий за цього молодика, не знаючи й не питаючи його імени та прізвища»* [3, с. 15–16].

У мемуарному творі Яр Славутич порушив кілька тем: дотримання українцями народних звичаїв і традицій (весілля, гастрономія, кулінарія), збереження української культури та її пропаганди серед чужинців, захист української мови – осердя національної ідентичності. Перебуваючи у Мексиці, мав розмову з уродженцем Криму, естрадним артистом В. Баглаєнком (1934–1991) та його колегою і зрозумів, що в Радянському Союзі українська мова була затиснута, наче в лещата, не мала такого широкого застосування як «общепонятна» російська мова. Недаремно ж автор спогадів наводить приклад студента М. Лівши, який заходився вивчати українську мову з аргентинцями за його підручником, у такий спосіб

наголошуючи на збереженні рідної мови поза межами України.

Отже, працюючи в жанрі спогадової прози, яку віднесено до прози nonfiction, Яр Славутич не був позбавлений суб'єктивності викладу матеріалу, фрагментарності нарації. Важливим тут є те, що спогадові твори увиразнюють образ автора, розкривають сприйняття ним життя, усвідомлення його сенсу, формування ідентичності. Мемуарна проза Яра Славутича репрезентує українських персонажів переважно у просторі чужини, ностальгії за рідним краєм, за Україною. Вона є безцінною складовою культурно-історичної спадщини українського народу.

Література

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / пер з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : Ніка Центр, 2012. 440 с.

2. Черкашина Т. Українська мемуарно-автобіографічна проза ХХ ст.: жанрова, структурна та ідейно-художня еволюція : автореф. дис ... д-ра філол. наук : 10.01.01 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2015. 36 с.

3. Яр Славутич. Козак і Амазонка (З подорожі по Південній Америці). Едмонтон : Славута, 1973. 16 с.

Яроцька Ірина – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська література ХХ – початку ХХІ століття.

УКРАЇНА ЯК СИМВОЛ-ДОМІНАНТА У НЕОРОМАНТИЧНІЙ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Василь Симоненко був справжнім патріотом своєї, неіснуючої тоді держави України, підтвердженням цього є весь його невеликий творчий доробок (найвідомішими українцям зі школи є поетичні твори, такі, зокрема, як «Жорна», «Піч», «Баба Онися», «Русь», «Дід умер», «Україно, п'ю твої зіниці», «Лебеді материнства», «Берег чекання» та інше). Про себе поет-публіцист і журналіст завжди говорив так: «Я – українець. Оце і вся моя автобіографія» [2]. Діалог із Україною, із українським народом, поставленим у підневільні та злиденні умови життя, звернення до славного минулого українців – це міцна основа майже всієї його громадянської поезії, саме вона довгий час привертала увагу читачів, хоч зараз стала менш цікавою.

Актуальність статті полягає у спробі визначення місця образу України в ліричних творах і в публіцистичній поезії Василя Симоненка.

Мета статті – проаналізувати пафос творчого доробку шістдесятника, відлигівця Василя Симоненка, охарактеризувавши окремі образи-символи в його поезіях.

Василь Симоненко – знакова постать другої половини ХХ століття – і то не тільки в розрізі мистецькому, літературному, а й у контексті суспільному, оскільки його поезія перейнята таким потужним громадянським пафосом, що його могли почути не тільки друзі-відлигівці та вороги-режимівці, а й звичайні українці (у цьому контексті варто лише нагадати такі поетичні твори: «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти людина», «Дід умер») [5, с. 12].